

Na 31 jaar einde aan melkquotum in Europa

Op dinsdag 31 maart a.s. is het zo ver: na 31 jaar verdwijnen de Europese melkquota en komt een einde aan het systeem van productiebeheersing in de zuivelsector. De melkveehouderij laat een historische periode achter zich, een stukje agrarische geschiedenis.

Voor boeren in de meeste lidstaten in de EU betekent dat in de praktijk veel minder, dan voor de melkveehouders in ons land. In twee van de drie EU-landen worden de toebedeelde melkquota al jaren niet volledig benut. Boeren in lidstaten zoals Nederland, Ierland en Denemarken, die meestal boven hun quotum produceerden, zullen vanaf 1 april 2015 beter kunnen inspelen op ontwikkelingen op de internationale zuivelmarkt zonder vrees voor een superheffing.

Invoering melkquota in 1984

De invoering van de melkquota in 1984 werd ingegeven door een toenemende melkproductie en een stagnerende en tekortschietende afzet van zuivelproducten. Om een einde te maken aan de periode met melkplassen en boterbergen werd een systeem van melkquota ingevoerd: elke melkveehouder kreeg op grond van zijn productiecijfers in het verleden een hoeveelheid melk per jaar toebedeeld. Als hij daar overheen schoot, moest hij een (boete) superheffing betalen.

De quota kwamen er omdat de boterberg onbetaalbaar werd. Er werd boter opgeslagen voor een vol jaar. Door het EU-beleid ontvingen de veehouders continu een hogere vergoeding dan de afzet toeliet. Dit systeem moest wel vastgelopen. De invoering van het quotasysteem leidde destijds bij zuivelindustrie en vooral bij melkveehouders tot enorm veel commotie.

Oorzaak hiervan was vooral de korting, die melkveehouders kregen opgelegd op hun melkproductie. Ze protesteerden massaal omdat ze fors terug moesten in productie. Waarbij ook nog eens onderscheid werd gemaakt tussen bedrijven (er waren toentertijd talloze groepen hardheidsgevallen, die minder melk hoefden 'in te leveren'). Minder melken betekende minder liters afleveren en lagere inkomens. Er werd gevreesd voor de ondergang van vele bedrijven. Het verzet tegen de quota duurde niet lang en sloeg om; na een paar jaar waren de meeste veehouders voorstander van de regeling voor productiebeheersing.

EU-quotum niet 'volgemolken'

Elke EU-lidstaat heeft gedurende ruim drie decennia een nationaal quotum gehad, de individuele boeren hadden hun eigen quotum. De optelsom van alle quota, het Europese melkquotum, is lange tijd niet 'volgemolken'. De 28 lidstaten in Europa produceerden de afgelopen jaren samen minder melk dan het huidige, nu nog geldende quotasysteem toestaat.

De EU produceert ongeveer 150 miljard kg melk. Hiervan neemt Nederland 12 miljard voor zijn rekening. In 1983, een jaar voor de invoering van het melkquotum, produceerde Nederland nog 13 miljard kg. De verwachting is dat dit niveau weer vrij snel bereikt zal worden, met aanzienlijk minder dieren dan toen. Ter vergelijking: in 1985 telde Nederland 2,4 miljoen melkkoeien, vorig jaar lag dat aantal rond 1,6 miljoen.

In de meeste jaren met superheffing was het mogelijk om melkquota te (ver)kopen en te (ver)huren. In de loop der jaren kwam aan melkquotum een steeds duurder prijskaartje te hangen; het was dus voor individuele melkveehouders ook kostbaar om melkquota van derden aan te kopen om zo het eigen bedrijf te laten groeien en verder te ontwikkelen.

Daarbij kwam bij de rekening van de superheffing, die jaarlijks tientallen miljoenen euro's bedroeg. Het voorlaatste jaar van het quotumsysteem liep de superheffing van de Nederlandse melkveehouders zelfs op tot rond 130 miljoen. Jarenlang verdween het 'superheffinggeld' uit de sector. In het huidige, laatste jaar van de superheffing, hebben vele veehouders geanticipeerd op het tijdsperk zonder melkquota. Hierdoor zou de superheffing voor het melkprijjsjaar 1 april 2014-1 april 2015 wellicht nog hoger kunnen uitpakken dan in het voorgaande jaar.

Voor Europa als geheel betekent het einde aan het melkquotum dat boeren in zogenaamde benadeelde gebieden het zwaarder gaan krijgen. Lidstaten kunnen hen echter extra steunen via het Europese landbouwbeleid. Per saldo zal waarschijnlijk een deel van de melkproductie verschuiven van Zuid-naar Noord-Europa. De verwachting is dat de positie van de belangrijkste melk producerende regio's in het noordwestelijk deel van Europa sterker zal worden.

Hoge melkprijs

In 2013 en 2014 werd historisch gezien een hoge melkprijs betaald. De melkprijs bevond zich begin 2014 op een hoog niveau. In de tweede helft van 2014 daalde de prijs steeds verder tot rond 30 cent per kg. De nog tot eind maart 2015 doorlopende melkquotering bood dus geen garantie voor een goede melkprijs.

In 2015 zal de gemiddelde prijs aanzienlijk lager uitvallen dan de afgelopen twee jaar. De internationale markt groeit echter. Nederland kan daar vanaf 1 april a.s. van profiteren. De afgelopen jaren kon dat nauwelijks door de melkquota. Grote 'zuivellanden' als Nieuw Zeeland en de Verenigde Staten konden de afgelopen jaren op de gunstige zuivelwereldmarkt wél hun voordeel doen; zij vulden het gat dat de EU liet vallen.

De melkprijs van de individuele boer was sinds 2007 al in toenemende mate afhankelijk geworden van zuivelprijzen op de wereldmarkt. Dat komt doordat de EU de garantieprijs had verlaagd van 28 naar 21 cent per kg. Dit besluit was al in 2003 genomen. Verder zijn de EU-exportsubsidies al een aantal jaren afgebouwd naar nul. In die zin is het verdwijnen van het melkquotum dan ook een logisch gevolg. Bovendien zijn de importheffingen verlaagd en onderhandelt de EU met de VS, Canada, Japan en andere landen over vrijhandel en meer wederzijdse markttoegang.

Wereldmarkt

De situatie van de melkveehouderij begin jaren tachtig is niet meer vergelijkbaar met die van nu. Tachtig procent van de boeren in de toenmalige EEG hadden minder dan twintig koeien. Zuivelfabrieken exporteerden wel naar landen buiten Europa, maar dat stelde naar verhouding niet veel voor. In dertig jaar heeft de zuivelmarkt zich echter ontwikkeld tot een wereldmarkt. Zuivelproducten worden wereldwijd verhandeld. Als ergens in de wereld de zuivelproductie terugvalt (bijvoorbeeld door klimatologisch tegenslag) of met een calamiteit te maken krijgt (zoals verontreinigde melkpoeder), zijn er direct aanbieders uit andere delen om 'gaten' op de afzetmarkt te vullen.

De gemiddelde melkprijzen in Europa en die in Amerika en Nieuw Zeeland zijn sinds 2008 naar elkaar toe gekropen. Dat blijkt o.a. uit de LTO Internationale Melkprijsvergelijking tussen achttien grote zuivelbedrijven in Europa. Deze wordt gemaakt in samenwerking met de European Dairy Farmers en uitgevoerd door Zuivel NL. De melkprijs van de boer hangt nu veel sterker dan voorheen af van wat zuivelondernemingen presteren op de wereldmarkt.

Boeren krijgen vanaf 2015 ook te maken met het nieuwe Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) voor de periode 2015-2020. De ondersteuning die boeren vroeger kregen via de melkprijs en marktmaatregelen, heeft gemaakt voor premies en toeslagen. Die toeslagen en premies gaan langzaam maar zeker omlaag. De komende jaren zal voor vele gezinsbedrijven in de melkveehouderij minder geld uit Brussel komen.

LTO vindt het belangrijk dat er voor boeren bedrijfstoelagen en interventiemogelijkheden blijven bestaan. In slechte tijden met lage prijzen kan door middel van een vangnet worden voorkomen, dat de continuïteit van bedrijven in het geding komt.

Prijzen gaan meer schommelen

De markt gaat een steeds belangrijker rol spelen. Melkprijzen gaan meer schommelen, zoals de afgelopen jaar al duidelijk is gebleken. Die prijsfluctuaties zullen de komende hun stempel drukken op

zuivelketens. De vrije marktwerking levert de sector over aan de grillen van de internationale melk- en voermarkt. De inkomens worden afhankelijker van factoren waarop de melkveehouders beperkte invloed hebben.

Ook het afgelopen halfjaar hebben melkveehouders te maken gehad met forse prijsschommelingen. Met het oog daarop houdt LTO Nederland een pleidooi om melkveehouders fiscaal de mogelijkheid te bieden, om geld te reserveren voor periodes waarin ze geconfronteerd worden met aanzienlijk lagere melkprijzen. LTO spreekt van een fiscale reservering of buffer, die in goede tijden kan worden gevormd voor slechte tijden.

De boer heeft wél invloed op de bedrijfsvoering. Hij wordt nog meer ondernemer en manager, die zijn investeringen meer dan voorheen zal baseren op rendement. Risicomanagement wordt belangrijker. Een melkveehouder moet derhalve niet alleen vakman/vakvrouw zijn, maar steeds meer 'all-rounder'; hij moet van alle markten thuis zijn. Naarmate hij bijvoorbeeld de mineralenkringloop op z'n bedrijf sluitend heeft en nog beter onder controle weet te krijgen, zal hij in de toekomst op die manier zelf ruimte kunnen maken voor verdere bedrijfsontwikkeling.

LTO en de NZO hebben de afgelopen jaren hun koers gericht op een grondgebonden melkveehouderij en het behoud van weidegang voor koeien. Melkveebedrijven hebben ruimte om zich verder ontwikkelen, maar wel binnen de grenzen van de milieuvorwaarden van de overheid en de wensen van de maatschappij. Die ontwikkeling moet derhalve in lijn zijn met respect voor dier, omgeving en milieu.

Weidegang op huidige niveau

Nederlandse melkveehouders moeten meer dan ooit rekening houden met milieu- en omgevingseisen. Bovendien is behoud van weidegang belangrijk. Het bedrijfsleven heeft zich vastgelegd (convenant) om weidegang ten minste op het huidige niveau te houden: 70% van de melkkoeien loopt 's zomers buiten (cijfers CBS 2014). Meerdere zuivelfabrieken geven intussen een plus op de melkprijs als koeien in de wei blijven lopen.

De markt zal goed moeten maken wat Brussel niet meer regelt. Dat betekent inzet op concurrentiekracht, met name op het terrein van kennis en innovatie. Sterke coöperaties zijn nodig om weerstand te hebben bij een turbulente wereldmarkt met prijsspieken en -dalen.

Internationaal laten de prijzen van zuivelproducten in het eerste kwartaal 2015 een lichte stijging zien. Dit kan het begin zijn van herstel van de huidige lage melkprijs.